

УДК 37.091.33:373.3:81'243

**ВИКОРИСТАННЯ ЛІТЕРАТУРНИХ ТВОРІВ ЯК ЗАСОБУ ФОРМУВАННЯ
ЛІНГВОСОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В
УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ**

Кравець О.Є.

Свириденко І.М.

orcid.org/0000-0002-9186-4001

In the article the concept of social competence, sociocultural competence, sociolinguistic competence, linguosociocultural competence is considered on the basis of theoretical analysis of scientific and pedagogical literature. Today, the questions related to the reflection of national culture and the history of a particular language are urgent. The processes of globalization, which take place in our country prove that foreign language is of great importance in the accumulation of cultural achievements, because it reflects the national character and creates a unique picture of the world for people who use it as a means of communication, preserve cultural values and heritage of the people in vocabulary, grammar, folklore, literary works. Literary works are an important and integral part of any language, that is why one of the purposes of teaching a foreign language in a primary educational institution is to build students' linguistic and cultural competence. It has been established that linguosociocultural competence as a component of communicative competence is formed in an integrated way in the acquisition of students' linguistic and speech competence, in particular, this is facilitated by the knowledge of the following means of communication: equivalence, background vocabulary, linguistic markers of social relations, phraseologisms, proverbs and sayings, intonation, paraverbal and nonverbal means, sociolinguistic knowledge. It is proved that the success

of learning a foreign language and the formation of linguosociocultural competence by means of literary works largely depends on the following principles of learning: system in learning, accessible information, scientific and problematic approaches, interrelated learning of language and culture, clarity. The algorithm of working with linguosociocultural material is proposed. It consists of four stages: the phase of anticipation of linguosociocultural units; the receptive phase of formation of linguosociocultural components; the receptive-reproductive phase of formation of linguosociocultural components, and the creative-activity phase of forming linguosociocultural components. It is proved that the method of formation of by means of literary works is effective, since the level of formation of linguosociocultural competence has been increased in pupils of primary forms.

Key words: *linguosociocultural competence, foreign language, literary works, primary educational institution.*

У статті розглянуто на основі теоретичного аналізу науково-педагогічної літератури поняття соціальна компетенція, соціокультурна компетенція, соціолінгвістична компетенція, лінгвосоціокультурна компетентність. З'ясовано, що ЛСКК, як складова комунікативної компетентності, формується інтегровано у процесі оволодіння учнями мовної та мовленнєвої компетентностей, зокрема, цьому сприяє знання таких засобів спілкування: безеквівалентної, фонові лексики; лінгвістичних маркерів соціальних стосунків; фразеологізмів, прислів'їв та приказок; інтонації; паравербальних та невербальних засобів; соціолінгвістичних знань. Встановлено, що успішність вивчення іноземної мови та формування ЛСКК засобами літературних творів значною мірою залежить від наступних принципів навчання :системності, доступності, науковості, послідовності, проблемності, взаємопов'язаного навчання мови і культури, наочності. Запропоновано алгоритм опрацювання лінгвосоціокультурного матеріалу, який має фазу антиципації ЛСК одиниць, рецептивну фазу формування ЛСК компонентів, рецептивно-репродуктивну фазу формування ЛСК компонентів та творчо-діяльнису фаза формування ЛСК компонентів. Доведено, що методика формування ЛСКК засобами літературних творів є ефективною, оскільки рівень сформованості ЛСКК зріс в учнів початкових класів.

Актуальність дослідження. На сьогодні актуальними постають питання, які пов'язані із відображенням національної культури та історії певної мови. Беззаперечним є той факт, що іноземна мова відіграє велике значення у

накопиченні культурних здобутків, адже саме мова відображає національний характер і створює унікальну картину світу для людей, що використовують її як засіб спілкування, зберігає культурні цінності та надбання народу в лексиці, граматиці, фольклорі, літературних творах. Літературні твори є важливою і невід'ємною частиною будь-якої мови, тому однією із цілей навчання іноземної мови у загальноосвітньому навчальному закладі (ЗНЗ) є формування лінгвосоціокультурної компетентності учнів.

Такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як М. Нацюк, Г. Єлізарова, П. Сисоєв, Н. Гальскова, С. Тер-Мінасова займалися проблемою дослідження лінгвосоціокультурної компетентності. Роботи О. Бондаренко, Т. Верещагіна, О. Воробйова, В. Сафонові, Г. Томахіна, Т. Цветкової, Н. Бориско присвячені вивченням методів формування лінгвосоціокультурної компетентності в ЗНЗ. Мова має властивість накопичувати, зберігати й відбивати факти і явища культури народу – носія цієї мови. Саме це зумовлює виділення лінгвосоціокультурного матеріалу як складової змісту навчання. При цьому, варто звернути увагу на думку науковців, які стверджують, що переважна більшість людей бачить навколишній світ через призму однієї культури, тому розвиток світогляду школярів на основі лінгвосоціокультурної компетентності полегшить процес міжкультурного спілкування. Однак, можливості використання літературних творів при розвитку лінгвосоціокультурної компетентності ще не є достатньо дослідженими. Зокрема, немає досліджень, які пов'язані із формуванням даного виду компетентності в учнів початкової школи, тому вважаємо цю тему **актуальною**.

У навчальній програмі з іноземних мов для загальноосвітніх навчальних закладів України (академічний рівень) та у Концепції «Нова українська школа» основним завданням сучасних вчителів є формування комунікативної компетентності учнів [6]. Вчені Нацюк М. Б., Ніколаєва С. Ю. довели, що компетентність базується на знаннях,

навичках, вміннях, цінностях учнів, а також включає особистісне ставлення до них, життєвий досвід особи, який дає змогу застосувати набуті знання практично, у певній життєвій ситуації [10; 3;4;].

Метою формування ЛСКК є формування правильної та доречної в різних ситуаціях мовленнєвої поведінки учня в умовах міжкультурної комунікації. Для того, щоб активно приймати участь в діалозі культур, для повного розуміння іноземної мови, її носіїв та їх намірів надзвичайно важливо мати добре розвинену ЛСКК, яка означає здатність і готовність особистості до іншомовного міжкультурного спілкування.

На думку вчених, лінгвосоціокультурна компетентність включає в себе три компоненти: 1) соціолінгвістичну компетенцію; 2) соціокультурну компетенцію; 3) соціальну компетенцію [4, с. 13]. С. Ю. Ніколаєва розглядає *соціальну компетенцію* як безпосередню здатність та готовність до комунікації з іншими людьми, вміння орієнтуватися у соціальній ситуації та керувати нею. Дана компетенція передбачає готовність та бажання співпрацювати та взаємодіяти зі співрозмовником, впевненість в собі, вміння вирішувати певні проблеми, які можуть виникнути в процесі спілкування, здатність поставити себе на місце іншого [4, с. 5].

Панова Л. С. зазначає, що *соціокультурна компетенція* – це сукупність знань про правила і соціальні норми поведінки носіїв мови, що вивчається, їх традицій, історію, культуру, соціальну систему країни, її устрій [5, с. 235]. У процесі вивчення іноземної мови учні знайомляться з новою культурою, тому надзвичайно важливою є здатність зрозуміти ті чи інші особливості її розвитку, враховувати правила поведінки, норми етикету, певні стереотипи при спілкуванні з носіями мови. Вчена зазначає, що соціокультурна компетенція формується як певні фонові знання, обізнаність учнів щодо різних явищ суспільно-культурного життя, певних загальноприйнятих норм, моделей поведінки, що визначають стиль побуту тощо.

На думку С. Ю. Ніколаєвої, *соціолінгвістична компетенція* – це здатність правильно обирати мовні форми, користуватися ними та адаптувати відповідно до контексту, здатність усвідомлювати зв'язки між мовою і явищами суспільного життя [4, с. 14]. Щоб розвинути в учнів лінгвосоціокультурну компетенцію на рівні, визначеною програмою, необхідна активна мовна практика. Процес навчання іноземної мови як засобу міжнародної комунікації передбачає набуття певних знань, вмінь та навичок, таких як: засвоєння лінгвістичної теорії; накопичення соціокультурних даних про країну, мова якої вивчається; розвиток і вдосконалення усіх видів мовної діяльності (аудіювання, письма, читання та говоріння); організація усного та письмового аспектів спілкування; використання іноземної мови у майбутніх цілях [10, с. 28].

Отже, формування основ лінгвосоціокультурної компетентності в учнів початкової школи є необхідною умовою для розвитку особистості кожного учня, яка забезпечить взаємодію із співрозмовниками різних культур, міжнародну співдружність та діалог культур. Діти молодшого шкільного віку зрозуміють сенс слів, фраз, виразів і оволодіють ЛСКК через такі літературні твори як вірші, казки, оповідання, римівки і т. д.

Опрацювавши педагогічну, методичну та лінгвістичну літератури, зокрема роботи Н. Бориско, Г. Воробйова, Ю. Пасова, В. Сафонові та інших, визначаємо, що ЛСКК, як складова комунікативної компетентності, формується інтегровано у процесі оволодіння учнями мовної та мовленнєвої компетентностей, зокрема, цьому сприяє знання наступних засобів спілкування: безеквівалентної, фонові лексики; лінгвістичних маркерів соціальних стосунків; фразеологізмів, прислів'їв та приказок; інтонації; паравербальних та невербальних засобів; соціолінгвістичних знань.

А. В. Волошина вважає, що *безеквівалентна лексика* (далі – БЛ) – слова або сполучення, якими позначають предмети, явища, процеси, які не мають еквівалентів перекладу на певному історичному етапі розвитку мови. БЛ

виступає одиницею відображення етнічної картини світу, що організовує художній текст як своєрідний культурний феномен, сприяє розумінню, визначає психологічну реакцію етнічної спільноти на типову ситуацію [3, с. 457].

Такі вчені, як Т. Верещагіна і В. Костомаров впровадили термін «фонова лексика» у лінгвістику, назвавши фоновими «слова з неповноеквівалентністю фонів» [1]. Основу фонові лексика становлять фонові знання. Важливим чинником для адекватного сприймання іншомовного мовлення є наявність у тих, хто навчається, фонових знань, які становлять основу формування ЛСКК. Словник лінгвістичних термінів дає таке визначення фонових знань: «Фонові знання, background knowledge – знання реалій тих, хто говорить, слухає, що являє основу мовленнєвого спілкування».

На думку Н. Барашнікова, О. Миролубова, О. Тарнопольського та інших, для успішного спілкування необхідно володіти не лише однаковими мовними засобами, але й спільними змістовими знаннями про світ, тобто фоновими знаннями.

Формування ЛСКК передбачає опанування *лінгвістичними маркерами* соціальних стосунків, які залежать в більшості мов від таких характеристик, як соціальний статус комунікантів, близькість стосунків і реєстр мовлення. За Ф. Бацевичем, реєстр – це різновид дискурсу (тексту), сформований під впливом ситуативного контексту в спілкуванні соціалізованих особистостей; реалізація дискурсу (тексту) в конкретній конситуації спілкування, в основі якої лежать імпліковані в комунікативній компетенції мовців правила (конвенції, звички) спілкування [5, с. 40]. Такі чинники мають бути враховані під час навчання формалізованих мовленнєвих структур: вживання та вибір привітань, вживання та вибір форм звертання, правила вступу до розмови, вживання та вибір вигуків. Особливою етнічною забарвленістю характеризуються мовні характеристики правил ввічливості, серед яких зазвичай розрізняють «позитивну» ввічливість, «негативну» ввічливість, неввічливість або навмисне ігнорування правил ввічливості.

За допомогою фразеологізмів, прислів'їв та приказок відбувається активне відображення національної культури та історії у певній мові, яке показує вагому роль мови у накопиченні культурних здобутків.

Паравербальні засоби мови (проксеміка, тон, гучність, швидкість, паузи) постійно супроводжують комунікацію, але відрізняються в різних суспільних і етнічних групах, ситуаціях, необізнаність у яких може спричинити комунікативний бар'єр. Як певна частина культури, поведінка має також свою національну специфіку і характеризується стійкими стереотипами. Засвоєння норм і моделей вербальної та невербальної поведінки, зумовлених соціумом країни, в якій побуває мова, що вивчається, веде до формування ЛСКК в молодших школярів.

Соціолінгвістичні знання. Будь-яка мова, відбиваючи об'єктивно існуючий світ через національну свідомість, утворює неповторну «мовну модель світу» цього етносу. За висловом О. Леонтьєва, «слово – це колективна пам'ять носіїв мови, дзеркало кожної нації» [8, с. 84].

Для успішного розвитку ЛСКК учнів початкових класів також необхідно виокремити основні критерії відбору лінгвосоціокультурного матеріалу, а в нашому випадку літературних творів, оскільки вони сприятимуть розвитку кожного компоненту структури ЛСКК: відповідність тематиці (матеріал має відповідати темі, що вивчається); доступність (матеріал має бути зрозумілим та доступним, тобто відповідати рівню знань учнів); автентичність (матеріал має містити певні поняття, слова-реалії, що притаманні лише іноземній культурі); наявність слів-реалій (матеріал має включати компоненти, для розуміння яких необхідно мати певні фонові знання про історію, видатних особистостей, традиції та інші особливості, притаманні іноземній культурі).

Метою навчання читання літературних творів згідно з Державним стандартом є формування іншомовної читацької компетентності учнів, яка є складовою мовленнєвої компетентності, ознайомлення учнів з дитячою літературою як

мистецтвом слова, підготовка їх до систематичного вивчення літератури в основній школі. У процесі навчання має відбуватися становлення читача, що здатний до самостійної читацької, творчої діяльності, здійснюється його мовленнєвий, літературний, інтелектуальний розвиток, формуються морально-естетичні уявлення і поняття, збагачуються почуття, виховується потреба у систематичному читанні.

Завдання літературного компонента освітньої галузі «Мови і літератури» в початковій школі є: розвиток в учнів умінь читання як виду мовленнєвої діяльності; ознайомлення учнів із дитячою літературою в авторській, жанровій, тематичній різноманітності; формування в учнів соціальних, морально-етичних цінностей за допомогою художніх образів літературних творів; розвиток в учнів умінь сприймати, розуміти, аналізувати різні види текстів з використанням елементарних літературознавчих понять; розвиток мовлення учнів, умінь створювати власні висловлювання за змістом прочитаного (прослуханого); розвиток в учнів умінь самостійної роботи з різними типами і видами дитячих книг; умінь здійснювати пошук, відбір інформації для виконання навчально-пізнавальних завдань; розвиток творчої літературної діяльності учнів; виховання в учнів потреби у систематичному читанні як засобі пізнання світу, самопізнання та загальнокультурного розвитку.

Літературні твори необхідно використовувати на уроках іноземної мови в початковій школі, адже під час вивчення іноземної мови школярі знайомляться з культурою народу. Вони включають оповідання, казки, вірші, рими, колискові, байки, народні пісні та інші.

Використовуючи той чи інший літературний твір, вчитель має звернути особливу увагу на такі критерії відбору змісту тексту, який буде спрямований на формування ЛСКК : *автентичність, тематичність, лінгвосоціокультурна* та

країнознавча цінність, інформативність, естетична привабливість, мовні критерії, адекватність обсягу текстового матеріалу.

Побудова уроків з іноземної мови в початковій школі найчастіше передбачає використання віршів, легких для читання оповідань, римівок і казок. Ці жанри літератури допомагають учням пізнавати існування різних мовних і культурних систем.

Успішність вивчення іноземної мови та формування ЛСКК засобами літературних творів значною мірою залежить від принципів навчання, які варто враховувати при відборі навчального матеріалу. Взагалі, під принципами навчання варто розуміти взаємозалежні вихідні положення та правила, що визначають вимоги до процесу навчання, на основі яких будуються стратегії і тактики навчального процесу [3, с. 220]. Необхідно враховувати наступні принципи *системності, доступності, науковості, послідовності, проблемності, взаємопов'язаного навчання мови і культури, наочності*. Отже, зазначені принципи утворюють певну систему, яка сприяє формуванню ЛСКК учнів. Їх реалізація має бути комплексною, адже вони тісно пов'язані між собою та від неї залежить ефективність навчання.

Зауважимо, що опрацювання лінгвосоціокультурного матеріалу літературних творів здійснюється комплексно. Ми пропонуємо наступний **алгоритм опрацювання лінгвосоціокультурного матеріалу:**

I. Фаза антиципації ЛСК одиниць. Її мета полягає у підготовці учнів до сприйняття іншомовного ЛСК тексту; активізації життєвого та мовного досвіду учнів за допомогою запропонованих завдань; формуванні вміння антиципації (змістової, мовної, соціокультурної); допомозі школярам у розумінні лексичних або граматичних одиниць, які є незрозумілими для школярів; перевірці розуміння загальної інформації, що міститься у літературному творі.

- II. *Рецептивна фаза формування ЛСК компонентів.*** Дана фаза спрямована на організацію першого прослуховування тексту та перевірку розуміння його загального змісту (завдання, сформульовані на дотекстовому етапі). Учитель пропонує учням виконувати *рецептивні* вправи.
- III. *Рецептивно-репродуктивна фаза формування ЛСК компонентів.*** Особливістю цієї фази є те, що учень спочатку сприймає інформацію від учителя, диктора або з підручника, а вже потім репродукує її частково або повністю. На цьому етапі переважають *рецептивно-репродуктивні* вправи. Окреслений етап передбачає формулювання вправ для другого читання, або ж прослуховування, літературного твору з метою перевірки розуміння ЛСК інформації, яка у ньому міститься. Сприйнятий навчальний матеріал школярі відтворюють повністю або зі змінами (звуків, слів, речень, тексту). Також дана фаза дає змогу учням порівняти ЛСК матеріал з українським.
- IV. *Творчо-діяльнісна фаза формування ЛСК компонентів.*** Упродовж цього етапу відбувається організація перевірки детального розуміння змісту літературного твору за допомогою інших СК завдань, пов'язаних з аналізом інформації, яка міститься у тексті. Учитель організовує роботу учнів над розвитком інших мовленнєвих умінь (говоріння, письма) на основі прослуханого тексту, використовуючи *рецептивно-репродуктивні* вправи.

Висновки. Проаналізувавши особливості літературного компонента при вивченні іноземної мови, з упевненістю можна зазначити, що літературні твори доцільно використовувати на уроках іноземної мови в початковій школі для формування іншомовної ЛСКК. Вони включають оповідання, казки, вірші, рими, колискові, байки, народні пісні та інші. Кожний із жанрів літературних творів має певні особливості. При відборі вчителем матеріалів до уроку слід враховувати

наявність ЛСК інформації, яка відповідає віковим особливостям учнів та тематиці уроку. Літературні твори мають величезну естетичну, виховну та освітню цінність, можуть використовуватися на різних рівнях мови для тренування та пояснення ЛСК одиниць, збагачення словникового запасу школярів, допомагають відчувати емоційне забарвлення мови, розвивають творчі здібності та критичне мислення. Вони є доцільними при розвитку ЛСКК учнів молодшого шкільного віку, адже репрезентують національний характер, цінності та є одним із найголовніших надбань культури.

Розроблений комплекс вправ формування ЛСКК на основі літературних творів може бути використаний на уроках іноземної мови у початкових класах, при створенні теоретичних та практичних факультативних курсів, присвячених методиці формування ЛСКК, а також при написанні студентами наукових робіт.

Експериментальна перевірка підтвердила гіпотезу нашого дослідження і довела, що методика формування ЛСКК засобами літературних творів є ефективною, оскільки у представників експериментальної групи рівень сформованості ЛСКК зріс з початкового на достатній, в той час, коли у контрольній групі лишився початковий.

Вважаємо, що наше дослідження є перспективним, оскільки його впровадження у практику впродовж більш тривалого часу дасть змогу досягти учням молодшого шкільного віку високого рівня сформованості ЛСКК при використанні різноманітних жанрів літературних творів, що відповідатимуть віковим особливостям молодших школярів. Кваліфікаційна робота є суттєвим внеском у подальше вивчення особливостей та шляхів формування лінгвосоціокультурної компетентності учнів початкових класів на основі літературних творів.

Підсумовуючи вищесказане, можемо стверджувати, що літературні твори є досить ефективним матеріалом для формування ЛСКК учнів молодшого шкільного віку.

Список літератури

1. Верещагіна Т. О. Процес сприймання іноземної мови крізь призму національної культури. – [Електронний ресурс] / Т. О. Верещагіна – Режим доступу: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/6091/Vereshchahina_Protses_spruymannya_inozemnoyi_movy%20kriz'.PDF
2. Методика формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетенції: Курс лекцій: [навч.-метод. посібник для студ. мовних спец. осв.-кваліф. рівня «магістр»] / Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін. / за ред. С. Ю. Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 2011. – 344 с.
3. Нацюк М. Б. Психологічні передумови формування лінгвосціокультурної компетентності у майбутніх учителів іноземної мови в процесі читання художньої літератури / М. Б. Нацюк // Вісник Житомирського державного університету. – 2013. – № 67. – С. 151-156.
4. Ніколаєва С. Ю. Цілі навчання іноземних мов в аспекті компетентнісного підходу / С. Ю. Ніколаєва // Іноземні мови. – 2010. – № 2. – С. 11-17.
5. Панова Л. С. Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах : підручник / Л. С. Панова, І. Ф. Андрійко, С. В. Тезікова та ін. – К. : ВЦ «Академія», 2010. – 328 с.
6. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів з англійської мови. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>
7. Сафонова В. В. Методика обучения иностранным языкам. Языковая педагогика в схемах и таблицах. Тема: Социокультурные аспекты современного языкового образования / В. В. Сафонова // Методические тетради. – 3-е изд. – М.: Еврошкола, 2008. – 80 с.

8. Селіванова О. І. Опановуючи англійську мову і культуру (Велика Британія, Сполучені Штати Америки): навчальний посібник / О. І. Селіванова, О. М. Байкова. – К.: Ленвіт, 2008. – 126 с.
9. Смелякова Л. П. Художественный текст в обучении иностранным языкам в языковом вузе (Теория и практика отбора): монография / Л. П. Смелякова. – СПб. : Образование, 1992. – 142 с.
10. Rogers E. M. Intercultural communication / E. M. Rogers, T. M. Steinfatt. – Illinois: Waveland Press, Inc. – 292p.

REFERENCES

1. Vereshchahina T. O. Protses spryimannia inozemnoi movy kriz pryzmu natsionalnoi kultury. – [Elektronnyi resurs] / T. O. Vereshchahina – Rezhym dostupu: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/6091/Vereshchahina_Protses_sprymannya_inozemnoyi_movy%20kriz'.PDF
2. Metodyka formuvannia mizhkulturnoi inshomovnoi komunikatyvnoi kompetentsii: Kurs lektsii: [navch.-metod. posibnyk dlia stud. movnykh spets. osv.-kvalif. rivnia «mahistr»] / Bihych O. B., Borysko N. F., Boretska H. E. ta in. / za red. S. Yu. Nikolaievoi. – К.: Lenvit, 2011. – 344 s.
3. Natsiuk M. B. Psykholohichni peredumovy formuvannia linhvosotsiokulturnoi kompetentnosti u maibutnikh uchyteliv inozemnoi movy v protsesi chytannia khudozhnoi literatury / M. B. Natsiuk // Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu. – 2013. – № 67. – S. 151-156.

4. Nikolaieva S. Yu. Tsili navchannia inozemnykh mov v aspekti kompetentnisnoho pidkhotu / S. Yu. Nikolaieva // Inozemni movy. – 2010. – № 2. – S. 11-17.
5. Panova L. S. Metodyka navchannia inozemnykh mov u zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladakh : pidruchnyk / L. S. Panova, I. F. Andriiko, S. V. Tezikova ta in. – K. : VTs «Akademiia», 2010. – 328 s.
6. Prohrama dlia zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv z anhliiskoi movy. – [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>
7. Safonova V. V. Metodyka obucheniya ynostrannym yazykam. Yazykovaia pedahohyka v skhemakh y tablytsakh. Tema: Sotsyokulturnye aspekty sovremennoho yazykovoho obrazovaniya / V. V. Safonova // Metodicheskiye tetrady. – 3-e yzd. – M.: Evroshkola, 2008. – 80 s.
8. Selivanova O. I. Opanovuiuchy anhliisku movu i kulturu (Velyka Brytaniia, Spolucheni Shtaty Ameryky): navchalnyi posibnyk / O. I. Selivanova, O. M. Baikova. – K.: Lenvit, 2008. – 126 s.
9. Smeliakova L. P. Khudozhestvennyi tekst v obuchenyy ynostrannym yazykam v yazykovom vuze (Teoryia y praktyka otbora): monohrafiya / L. P. Smeliakova. – SPb. : Obrazovanye, 1992. – 142 s.
10. Rogers E. M. Intercultural communication / E. M. Rogers, T. M. Steinfatt. – Illinois: Waveland Press, Inc. – 292p.

